

NGHỆ THUẬT SÂN KHẤU CỦA NGƯỜI KHMER NAM BỘ

PHƯƠNG NGHI

Người Khmer ở Nam bộ vốn có nền văn hóa nghệ thuật rất độc đáo, đa dạng đã phát triển khá lâu đời, trở thành một món ăn tinh thần không thể thiếu trong đời sống xã hội và luôn được bảo tồn, phát huy. Đáng kể nhất là loại hình văn hóa phi vật thể như nghệ thuật sân khấu Rô băm, Dù kê và các loại hình múa dân gian như Rom vong, Rom kbách, Sarawan, Sa dăm...

Loại hình kịch múa Rô băm thường gọi là "Yeak rom" ra đời cách nay hàng trăm năm được xem là di sản độc đáo của người Khmer Nam bộ. Còn sân khấu ca kịch Dù kê (Lakhone Ba Sắc – nghệ thuật vùng Ba Sắc sông Hậu) cũng là một sản phẩm của người dân nơi đây sáng tạo ra từ những năm 1920, không những trong khu vực mà ngay đất nước chùa Tháp cũng rất ngưỡng mộ, tiếp nhận thành một loại hình nghệ thuật sân khấu của xứ sở này.

Theo nhà nghiên cứu văn hoá Khmer Nam Bộ Trần Văn Bồn: Sân khấu Rô băm thường biểu diễn các

kịch bản về trường ca Ream kê, Sângsalachi, Preleak-chinavong, Túp sangva... được biên soạn sẵn trong lá buông (satra slac rith) thì Dù kê thường thể hiện các kịch bản dân gian như Chao Sanh - Chao Thung (Thạch Sanh - Lý Thông), Chao Sro Tốp Chêc (Trần Minh khổ chuối), nàng Sê Đa... về lối biểu diễn của sân khấu Rô băm bắt buộc phải theo một nguyên tắc nhất định như hình thể uốn cong, vừa múa vừa hát và các nhân vật phụ như chằn (Yeak), các con thú như chim đại bàng, ngựa, khí, rồng... phải đeo mặt nạ. Trước khi diễn vở tuồng, các đoàn Rô băm phải khai diễn thường là điệu hum rôn (gồm 4 nam, 4 nữ) và múa tính cách Chằn (Yeak rom gồm 1 hoặc nhiều chằn tùy vào vở tuồng)... đây được xem là màn múa bắt buộc để cúng tổ hoặc cổ vũ tinh thần cho diễn viên, đồng thời thu hút khán giả bằng những động tác múa uyển chuyển, dịu dàng của các diễn viên với trang phục sắc sảo đẹp như nàng tiên giáng trần. Ngoài ra, còn có nhân vật chằn tinh bạo chúa, tay cầm

Múa Sarawan tại lễ hội Oóc - Oom - bóc năm 2012

gậy, nhe răng nanh dữ dằn, bước đi oai vệ trong âm thanh sôi động của tiếng kèn salayrom và nhịp trống giục giã.

Còn sân khấu Dù kê ra đời trên cơ sở kế thừa những loại hình nghệ thuật đã có trước đó như Rôbăm và ảnh hưởng lớn bởi sự giao thoa văn hóa giữa người Khmer Nam bộ với người Việt và người Hoa trên địa bàn... Vì vậy, người ta so sánh nghệ thuật Dù kê tương tự như sân khấu cải lương Nam bộ. Từ đó, Dù kê nhanh chóng được phổ biến khắp các tỉnh Đồng bằng Sông Cửu Long với nhiều đoàn nghệ thuật Khmer lần lượt ra đời. Trong đó, các tỉnh phát triển mạnh nghệ thuật Dù kê là: Trà Vinh, Sóc Trăng, Kiên Giang và An Giang... Từ những ban hát Dù kê ban đầu, nhiều địa phương đã mở ra các đội, rồi các đoàn lớn hơn, có điều kiện dựng vở và biểu diễn tốt hơn, xa hơn, phục vụ sự ngưỡng mộ của đông đảo đồng bào Khmer khắp nơi. Nghệ sĩ ưu tú Thạch Sung - Phó Trưởng đoàn Nghệ thuật Khmer Ảnh Bình Minh (Trà Vinh) nói: "Nói chung 2 thể loại này nó hơi khác nhau 1 chút. Rô băm thuộc thể loại cổ điển, kịch múa nữa. Còn dù kê thì diễn kịch, diễn tuồng, giống như cải lương vậy. Trong kịch bản nói lên những gì tốt đẹp trong xã hội, lên án cái không tốt. Nó giống như kịch bản cải lương vậy thôi. Dù kê hồi xưa không có múa đấu, nhưng sau này mình nghiên cứu, sáng tạo để thêm vào cho thể loại sân khấu có màu sắc hơn".

Chị Trần Thị Hương (bên trái ảnh) đoàn nghệ thuật Rôbăm Bung Chông và bạn diễn đang tập trên sân khấu.

Ngoài sân khấu Rô băm và Dù kê thì nghệ thuật múa cũng khá phát triển, đã góp phần đáng kể trong việc nâng cao đời sống tinh thần và phục vụ nhu cầu giải trí của người dân Khmer. Cứ đến mùa lễ hội, các phum sóc Khmer tung tăng điệu múa Sa dăm rộn ràng. Ngoài các tay đánh trống, còn có cô thiếu nữ xinh đẹp trong bộ cánh chốc kbâne sặc sỡ tham gia, trên tay cô gái còn cầm nhạc cụ chập chõe làm duyên cùng với ông địa bụng to và các chú khỉ liến thoắng pha trò vui nhộn trong lúc diễu hành. Sa dăm đã ra đời cách đây từ lâu, nếu như trước đây người ta chỉ đánh trống bằng tay, thì ngày nay người ta còn dùng cùi chỏ, cẳng chân đánh trống với màn nhào lộn rất hấp dẫn người xem. Còn múa Sarawan với nhịp trống sôi động, hai chân bước đều, hai tay xòe ra để trước bụng rồi dang ra hai bên, các tay nẩy lên nhịp nhàng, sà ra sà vô trước bụng trong khi đôi chân cứ bước đều tại chỗ. Riêng điệu Rom kbách với tiết tấu chậm, giống như múa cổ điển, chân bước qua một bên thật chậm, chân kia cũng bước theo, trong khi tay phải đưa lên một bên ngang chân mày, tay kia phải để ngang hông, khi đôi chân bước lên thì hai tay cũng thay đổi vị trí.

Trong xu hướng hiện nay, người ta quay về với cội nguồn, nhiều loại hình văn nghệ dân gian đã được công nhận di sản văn hóa của thế giới như Công chiêng (Tây Nguyên), Hát Quan họ (Bắc Ninh), múa Hoa Đăng (cung đình Huế), Hát Xoan, Ca trù... Rô băm, Dù kê và múa Sa dăm cũng rất xứng đáng là kiệt tác của thế giới bởi vì các loại hình này đã tồn tại khá lâu và vẫn được nhiều người ưa thích. Trước mắt, để tránh mai một, ngành văn hóa, thể thao, du lịch đã đưa các loại hình nghệ thuật này trở thành sản phẩm du lịch độc đáo của địa phương.